

3. Determinanty rozwoju turystyki w gminie Lutowiska położonej na obszarze Bieszczadzkiego Parku Narodowego

Michał Roman, Kinga Lisiewicz, Michał Wielechowski, Monika Roman

Wstęp

Termin „turystyka” pochodzi od francuskiego słowa *tour* i oznacza wycieczkę lub podróż, która kończy się w miejscu rozpoczęcia. Obecnie turystyka związana jest także ściśle ze stylem życia ukierunkowanym na poznawanie świata, przyrody, ludzi oraz różnych kultur. Ma ona również za zadanie umożliwić wypoczynek, relaks i regenerację sił¹.

Przez długi czas turystyka była niedocenianą dziedziną gospodarki kraju, natomiast sferę produkcyjną traktowano w sposób nadrzędny. Jednakże korzyści płynące z rozwoju turystyki są powszechnie znane i często przywoływane w literaturze ekonomicznej, szczególnie z perspektywy przewagi jej potencjału w zakresie stymulowania wzrostu gospodarczego². W XXI wieku to usługi stały się obszarem większego zainteresowania, odgrywając coraz większą rolę np. w budowaniu dochodu narodowego³. Turystyka pełni bardzo ważną funkcję w rozwoju miast, jednocześnie będąc elementem ich strategii. O ile dla dużych ośrodków turystyka nie jest najważniejszym elementem rozwoju, a raczej jego uzupełnieniem, to dla gmin wiejskich oraz małych i średnich miast już zdecydowanie tak⁴.

Turystyka dynamicznie rozwija się w Bieszczadach, a Polacy coraz częściej wybierają ten region jako cel podróży. W 2018 roku powiat bieszczadzki odwiedziło niemalże o 76 tys. osób więcej niż w roku 2017⁵. Niestety rozwój turystyki nie wszędzie

¹ B. Bończak, *Aktywne formy turystyki – problemy terminologiczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013, s. 49-50.

² B. Seetanah, R. V. Sannassee, *Marketing Promotion Financing and Tourism Development: The Case of Mauritius*, „Journal of Hospitality Marketing & Management” 2015, vol. 24, s. 202.

³ S. Zaborniak (red.), *Z tradycji turystyki i sportu na Podkarpaciu*, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Krośnie, Krosno 2010, s. 8-10.

⁴ M. Derek, A. Kowalczyk, P. Swianiewicz, *Wpływ turystyki na sytuację finansową i rozwój miast w Polsce*, „Prace i Studia Geograficzne” 2005, t. 35, s. 199-200.

⁵ Bieszczady.land: *Nowy rekord w Bieszczadach – ponad pół miliona turystów*, <https://bieszczady.land/nowy-rekord-w-bieszczadach-ponad-pol-miliona-turystow> [dostęp: 20.02.2020].

postępuje jednakowo i równomiernie. Jest to złożony proces, w którym istotną rolę odgrywają różne czynniki i uwarunkowania, takie jak polityka państwa, kapitał ludzki i finansowy, działania marketingowe czy walory i atrakcje turystyczne.

Głównym celem opracowania jest ukazanie czynników determinujących rozwój turystyki w gminie Lutowiska, położonej na obszarze Bieszczadzkiego Parku Narodowego, w opinii mieszkańców badanej gminy. Przedstawione badanie jest ważne ze względu na to, iż gmina Lutowiska wyróżnia się walorami przyrodniczo-kulturowymi na tle innych gmin powiatu bieszczadzkiego i województwa podkarpackiego. Cieszy się ona bardzo dużym zainteresowaniem turystów z uwagi na swoją lokalizację, piękne tereny, zabytki sakralne, liczne rezerваты i pomniki przyrody, a także na szlaki turystyczne i ścieżki dydaktyczne.

Turystyka i wybrane czynniki jej rozwoju

Turystyka to bardzo złożone, wielofunkcyjne pojęcie, które jest analizowane przez wiele dyscyplin naukowych, m.in. geografię, ekonomię czy psychologię. Według K. Przeclawskiego „turystyka to całokształt zjawisk ruchliwości przestrzennej, związanych z dobrowolną czasową zmianą miejsca pobytu, rytmu i środowiska życia oraz z wejściem w styczność osobistą ze środowiskiem odwiedzanym (przyrodniczym, kulturowym bądź społecznym)”⁶.

Światowa Organizacja Turystyki (WTO – *World Tourism Organization*) definiuje turystykę jako „ogół czynności osób, które podróżują i przebywają w celach wypoczynkowych, służbowych lub innych, nie dłużej niż przez rok bez przerwy poza swoim codziennym otoczeniem”⁷. Natomiast w ujęciu ekonomicznym turystyka jest analizowana przez pryzmat popytu i podaży, jako źródło przychodów dla przedsiębiorstw zaangażowanych w branżę turystyczną⁸. E. Laws wskazał, że atrakcyjność turystyczną można podzielić na dwie kategorie, tj. na atrybuty pierwotne (podstawowe), które są przypisane do miejsca oraz na atrybuty wtórne, związane z infrastrukturą turystyczną występującą na danym obszarze⁹. Istota atrakcyjności turystycznej zawiera w sobie elementy stanowiące podstawę rozwoju wszelkiej aktywności turystycznej i zaspokajania potrzeb turystycznych. Na rozwój atrakcyjności turystycznej wpływają m.in. infrastruktura usługowa i techniczna, stosunki międzyludzkie oraz dostępne środki

⁶ K. Przeclawski, *Turystyka a wychowanie*, Wydawnictwo „Nasza Księgarnia”, Warszawa 1973, s. 12.

⁷ A. Górnicka, *Terminologia turystyczna: zalecenia WTO, ONZ-WTO*, Warszawa 1995, s. 5-7.

⁸ B. Cymańska-Garbowska, B. Steblik-Właźlak, *Podstawy turystyki*, WSiP, Warszawa 2011, s. 134.

⁹ E. Laws, *Tourism destination management: Issues, analysis, and policies*, Routledge, New York 1995; E. Viveiros de Castro, T. Beraldo Souza, B. Thapa, *Determinants of tourism attractiveness in the national parks of Brazil*, “Parks” 2015, vol. 21/2, s. 51-52.

finansowe. W klasycznym ujęciu do podstawowych elementów decydujących o atrakcyjności turystycznej zalicza się walory turystyczne, przyrodnicze i kulturowe, jak również zagospodarowanie turystyczne¹⁰.

Czynniki determinujące turystykę można podzielić na dwie grupy: ekonomiczne oraz społeczno-psychologiczne. Bardzo ważną rolę w kształtowaniu turystyki odgrywa człowiek i jego potrzeby. Z punktu widzenia ekonomicznego to właśnie dochody gospodarstw kreują poziom turystyki. Jeśli dochód danego gospodarstwa domowego jest wysoki, to jego członkowie bez wyrzeczeń mogą pozwolić sobie na wakacje oraz inne dobra i usługi turystyczne. Kolejnym czynnikiem ekonomicznym jest ogólna sytuacja gospodarcza kraju. Kryzysy gospodarcze mają negatywny wpływ na turystykę i wydatki z nią związane. Pogarszający się stan koniunktury gospodarczej prowadzi do redukcji zatrudnienia oraz upadania działalności gospodarczych. Oba elementy mają niezwykle istotny wpływ na poziom zamożności społeczeństwa¹¹.

Do wzrostu rozwoju turystyki przyczynia się również rozwój transportu. Jest to bardzo ważny element, ponieważ ma on wpływ na mobilność turystów, pomaga w szybki i łatwy sposób zmienić miejsce aktualnego pobytu na inne, dowolnie wybrane. Natomiast dostępność usług oraz komfort podróży czy bezpieczeństwo zapewnia m.in. różnorodność środków transportu. Część rozwoju transportu stanowi rozwój infrastruktury komunikacyjnej, tj. lotnisk, dworców, portów, dróg i przystanków. Z kolei odpowiednia infrastruktura wpływa na bazę noclegową i jej rozwój¹².

Kolejnym czynnikiem determinującym rozwój turystyki jest promocja, stanowiąca kluczowy element marketingu¹³. Każda jednostka samorządu terytorialnego prowadzi własne działania mające na celu promocję swojego regionu, wykorzystując takie narzędzia, jak: reklama, public relations (np. konferencje prasowe, relacje prasowe, pokazy filmowe, seminaria) oraz promocja uzupełniająca (np. upominki reklamowe, konkursy)¹⁴.

Ważnym czynnikiem w turystyce są ceny usług turystycznych. Ma to ogromny związek z sytuacją gospodarczą w kraju oraz zamożnością turystów. Wraz ze wzrostem konkurencyjności wzrasta także wachlarz proponowanych dóbr i usług. Ma to wpływ zarówno na cenę, jak i na jakość oferowanego towaru lub usługi. Dzięki temu istnieje możliwość wyboru i dopasowania oferty do swoich potrzeb i możliwości finansowych¹⁵.

¹⁰ M. Roman, *Innowacyjność agroturystyki jako czynnik poprawy konkurencyjności turystycznej makroregionu Polski Wschodniej*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2018, s. 116.

¹¹ A. Kaczmarska, *Wybrane czynniki rozwoju turystyki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2014, s. 201-202.

¹² M. Roman, A. Górecka, M. Roman, *Wykorzystanie transportu pasażerskiego w rozwoju turystyki*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2019.

¹³ S. Praveen Kumar, *Role of Media in the Promotion of Tourism Industry in India*, "Global Review of Research in Tourism, Hospitality and Leisure Management" 2014, vol. 1, s. 188.

¹⁴ T. Chudoba, *Marketing w turystyce*, CeDeWu, Warszawa 2010, s. 117-119.

¹⁵ G. Leszka, *Podstawy turystyki*, WSiP, Warszawa 2016, s. 85-86.

Istotne są również aspekty demograficzne. Według danych GUS największą aktywność turystyczną wykazują osoby w wieku od 25 do 44 lat (wyjazdy krajowe, trwające od dwóch do czterech) – 24,5%. Jeszcze bardziej zauważalne jest to w przypadku podróży krajowych, ale minimum pięciodniowych – 29,4%, a także podróży zagranicznych – 12,3%. Osoby w wieku 45 lat i więcej wykazują najniższą aktywność turystyczną¹⁶. Udział w ruchu turystycznym osób w wieku produkcyjnym spada¹⁷. Należy mieć jednak na względzie, że według A. Assafa i A. Josiassena literatura przedmiotu nie dokonała pełnego przeglądu determinant rozwoju turystyki oraz ich istotności¹⁸.

Metodyka badań

Do realizacji postawionego celu badawczego wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety. Badanie zostało przeprowadzone w kwietniu 2019 roku w następujących miejscowościach gminy Lutowiska: Chmiel, Lutowiska oraz Zatwarnica. Przeprowadzono je na próbie 58 mieszkańców. Charakterystykę badanej populacji zaprezentowano w tabeli 3.1. Większość respondentów stanowili mężczyźni. Wśród ankietowanych przeważały osoby w wieku powyżej 30 lat, posiadające wykształcenie zasadnicze zawodowe lub średnie. W gronie badanych najwięcej osób było aktywnych zawodowo (blisko 76%).

Obszarem badawczym była gmina Lutowiska, która jest jedną z największych gmin w Polsce¹⁹. Leży na terenie Karpat Wschodnich (według podziału Konrackiego jest to mezoregion Bieszczady Zachodnie oraz fragment Gór Sanocko-Turczańskich). Są to najbardziej pierwotne i najmniej zaludnione góry w całym paśmie Karpat – wyróżniają się odmiennym układem pięter roślinnych, zwartym krajobrazem oraz zróżnicowaną fauną i florą. Na obszarze gminy Lutowiska występują następujące formy ochrony przyrody: Bieszczadzki Park Narodowy, Natura 2000 – obszar PLC 180001 „Bieszczady”, Park Krajobrazowy Doliny Sanu (funkcja otuliny BdPN), Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu, rezerwat przyrody (Krywe, Hulskie im. Stefana Myczkowskiego, Śnieżycza wiosenna w Dwerniczku, Zakole), zespoły przyrodniczo-krajobrazowe (wieś Smolnik, wieś Krywe, cerkiew w Hulskim, młyn w Hulskim, cmentarz w Stuposianach, cmentarz w Ruskiem oraz młyn w Dwerniku), użytki ekologiczne (Hulskie oraz Krywe), formy ochrony indywidualnej

¹⁶ GUS: *Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/turystyka/turystyka-i-wypoczynek-w-gospodarstwach-domowych-w-2013-r-,3,3.html> [dostęp: 06.04.2020].

¹⁷ G. Leszka, op. cit., s. 100-101.

¹⁸ A. G. Assaf, A. Josiassen, *Identifying and Ranking the Determinants of Tourism Performance: A Global Investigation*, „Journal of Travel Research” 2011, vol. 23, s. 388.

¹⁹ GUS: *Gminy największe pod względem powierzchni*, <https://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/rankingi-statystyczne/gminy-najwieksze-pod-wzgle-dem-powierzchni> [dostęp: 20.02.2020].

(33 pomniki przyrody, 28 stref ochrony ostoi i stanowisk grzybów objętych ochroną gatunkową lub ostoi, miejsca rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową)²⁰.

TABELA 3.1. Charakterystyka badanej populacji

Wyszczególnienie		N=58	%
Płeć	Kobieta	24	41,4
	Mężczyzna	34	58,6
Wiek	< 20	1	1,7
	21-30	11	19,0
	31-40	21	36,2
	41-60	20	34,5
	> 61	5	8,6
Wykształcenie	podstawowe	3	5,2
	zasadnicze zawodowe	26	44,8
	średnie	21	36,2
	wyższe	8	13,8
Sytuacja zawodowa	uczeń	1	1,7
	bezrobotny	8	13,8
	osoba pracująca	44	75,9
	emeryt	5	8,6

ŹRÓDŁO: opracowanie własne.

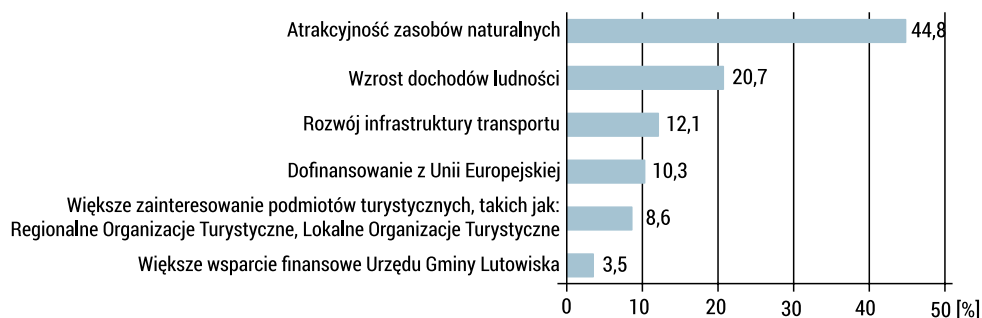
²⁰ Bieszczady.pl: *Walory przyrodnicze BdPN*, http://www.bieszczady.pl/Walory_przyrodnicze_BdPN?newsID=4094 [dostęp: 20.02.2020]; Gmina Lutowiska: *Ochrona środowiska*, <https://www.lutowiska.pl/ochrona-srodowiska> [dostęp: 20.02.2020].

Liczba ludności gminy wynosi 2092, natomiast gęstość zaludnienia jest równa 4,39 osoby na km² (najrzadziej zaludniona gmina w Polsce). W gminie Lutowiska znajduje się 29 miejscowości wiejskich oraz siedem sołectw. Jest ona położona w południowo-wschodniej części województwa podkarpackiego, w powiecie bieszczadzkim. Jest to także jedyna gmina w Polsce, która graniczy jednocześnie ze Słowacją i Ukrainą²¹. Na jej terenach znajdują się najwyższe partie bieszczadzkich pasm górskich oraz dolina Sanu. Bieszczadzki Park Narodowy obejmuje połowę terenów gminy. Dzięki wyjątkowym wartościom przyrodniczym oraz krajobrazowym gmina Lutowiska cieszy się dużą popularnością wśród turystów – jedną z głównych form aktywności stanowią wędrowki piesze. Łączna długość szlaków turystycznych wynosi 107 km (dane za 2019 rok). Ponadto na obszarze gminy znajduje się wiele ścieżek edukacyjnych, w tym przyrodniczych, historycznych, dydaktycznych i dendrologicznych²².

Gmina Lutowiska od kilku lat rozwija na swoim terenie turystykę rowerową. Dostępnych jest 116 km szlaków rowerowych, które wraz ze szlakami na terenie siedmiu okolicznych gmin tworzą sieć *Greenways Bieszczady* (dane z 2019 roku). W gminie znajduje się kilka ośrodków jeździeckich. Miłośnicy koni mogą podziwiać Bieszczady, pokonując niemalże 150 km szlaków konnych²³.

Wyniki badań

W opinii badanych osób najważniejszy czynnik determinujący rozwój turystyki w gminie Lutowiska stanowiła atrakcyjność zasobów naturalnych badanej gminy (rys. 3.1). Odpowiedź tę zaznaczyła prawie połowa respondentów (45%).

RYSUNEK 3.1. Czynniki mające największy wpływ na rozwój turystyki w gminie Lutowiska

ŹRÓDŁO: opracowanie własne.

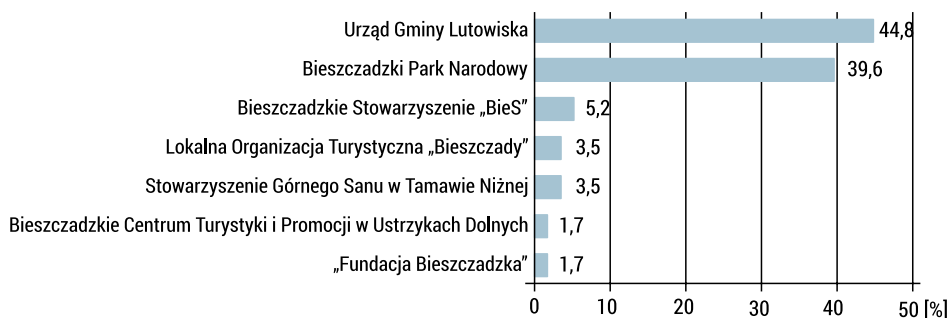
²¹ Gmina Lutowiska: *O gminie*, <https://www.lutowiska.pl/o-gminie> [dostęp: 20.02.2020].

²² Gmina Lutowiska: *Szlaki*, https://www.lutowiska.pl/szlaki_turystyczne_w_bieszczadach_sciezki_spacerowe [dostęp: 20.02.2020].

²³ Nadleśnictwo Lutowska, <https://www.lutowiska.krosno.lasy.gov.pl> [dostęp: 20.02.2020].

Co piąty ankietowany wskazał na rosnące dochody mieszkańców. Dynamiczny rozwój infrastruktury transportu oraz współfinansowanie ze środków unijnych zostały uznane za najistotniejsze czynniki rozwoju turystyki w gminie Lutowiska w opinii nieznacznie ponad 10% respondentów. Co może zastanawiać, większe wsparcie finansowe Urzędu Gminy Lutowiska nie zostało uznane za decydującą determinantę rozwoju turystyki przez badaną grupę mieszkańców gminy.

Jak wynika z odpowiedzi na rysunku 3.2, respondenci wskazali na dwa główne podmioty, które wspierają rozwój turystyki w gminie Lutowiska, tj. na urząd gminy oraz Bieszczadzki Park Narodowy (łącznie uznało je za najważniejsze 85% respondentów).

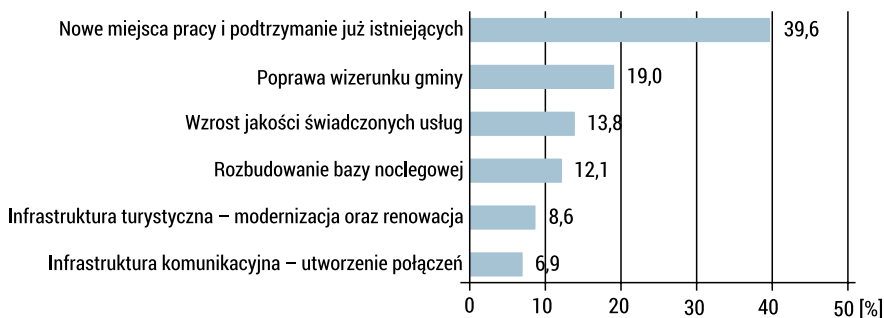
RYSUNEK 3.2. Podmioty wspierające rozwój turystyki w gminie Lutowiska [w %]

ŹRÓDŁO: opracowanie własne.

Tylko 15% ankietowanych wskazało jeden z pozostałych podmiotów wymienionych w kwestionariuszu ankiety jako kluczowy podmiot wsparcia rozwoju turystyki w badanej gminie. Można wnioskować, że rzadkość lub brak wskazania niektórych podmiotów były spowodowane ograniczonymi środkami, jakimi te podmioty dysponują.

Badani mieszkańcy gminy Lutowiska, odnosząc się do korzyści, jakie mogą wystąpić w konsekwencji rozwoju turystyki, za najważniejszą z nich uznali pojawienie się nowych miejsc pracy i utrzymanie już istniejących. Tę odpowiedź zaznaczyło około 40% respondentów (rys. 3.3). Zatrudnienie i związane z nim uzyskiwanie dochodu stanowi podstawowy aspekt życia.

Poprawę wizerunku gminy wskazał niemal co piąty ankietowany. W opinii badanych mieszkańców rozwój turystyki w gminie Lutowiska może przyczynić się również do wzrostu świadczonych usług (14%) i rozbudowy bazy noclegowej (12%). Korzyści płynące z rozwoju infrastruktury turystycznej oraz komunikacyjnej nie znalazły uznania w opinii mieszkańców (łącznie tylko 15% respondentów wskazało te dwie odpowiedzi).

RYSUNEK 3.3. Korzyści wynikające z rozwoju turystyki w gminie Lutowiska [w %]

ŹRÓDŁO: opracowanie własne.

Jak wynika z rysunku 3.4, odpowiedzi dotyczące barier rozwoju turystyki w badanej gminie należy uznać za niejednorodne. Ponad jedna czwarta respondentów za istotną barierę uznała zbyt niskie fundusze gminne przekazywane na rozwój turystyki.

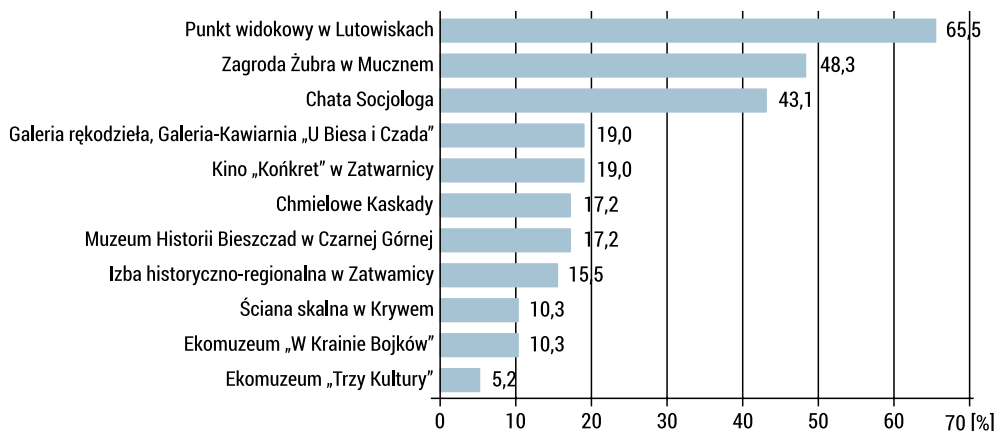

RYSUNEK 3.4. Bariery ograniczające rozwój turystyki w gminie Lutowiska [w %]

ŹRÓDŁO: opracowanie własne.

Ponad 22% ankietowanych za główną barierę uznało niedostateczną liczbę miejsc noclegowych. Niespełna 20% badanych mieszkańców gminy Lutowska zwróciło szczególną uwagę na brak działań marketingowych oraz niedostateczną liczbę punktów gastronomicznych. Niska jakość miejsc noclegowych uznana została na najważniejszą barierę rozwoju w gminie Lutowska przez 10% badanych osób.

Atrakcje turystyczne stanowią istotny element rozwoju turystyki, szczególnie na obszarze o potencjale turystycznym, ponieważ gwarantują obecność turystów (rys. 3.5).

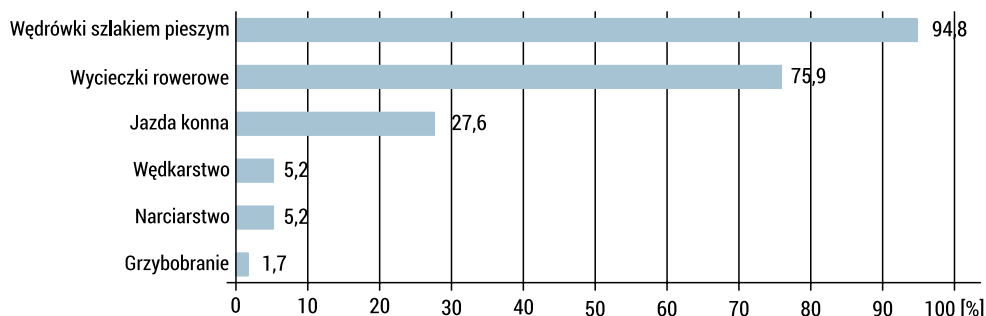
RYSUNEK 3.5. Najciekawsze atrakcje turystyczne w gminie Lutowiska [w %]

* Respondenci mogli wskazać więcej niż 1 odpowiedź.

ŹRÓDŁO: opracowanie własne.

W opinii około dwóch trzecich badanych osób najciekawszą atrakcją gminy Lutowiska był punkt widokowy w Lutowiskach, który znajduje się na trasie Dużej Obwodnicy Bieszczadzkiej przy wjeździe do Lutowisk. Blisko 50% wskazało na Zagrodę Żubra w Mucznm, pokazową zagrodę powstałą w ramach projektu „Ochrona in situ żubra w Polsce – część południowa”. Ponad 40% ankietowanych uznało Chatę Socjologa za najciekawszą atrakcję turystyczną.

Rysunek 3.6 przedstawia katalog form aktywnego wypoczynku turystów w opinii mieszkańców gminy Lutowiska. Wybór respondentów warunkowany był występowaniem licznych szlaków turystycznych na obszarze badanej gminy.

RYSUNEK 3.6. Formy wypoczynku preferowane przez turystów w gminie Lutowiska w opinii jej mieszkańców [w %]

* Respondenci mogli wskazać więcej niż 1 odpowiedź.

ŹRÓDŁO: opracowanie własne.

Zdecydowana większość respondentów wskazała dwie formy aktywnego wypoczynku najczęściej preferowane przez turystów, tj. wędrówki szlakiem pieszym oraz wycieczki rowerowe. Należy zwrócić uwagę, że więcej niż co czwarty ankietowany uznał jazdę konną za jedną z możliwych form wypoczynku w gminie, która jest specyficzna dla regionu bieszczadzkiego. Wędkarstwo, narciarstwo i grzybobranie nie zostały uznane przez respondentów za preferowane formy wypoczynku.

Podsumowanie

Turystyka stanowi kluczowy czynnik rozwoju gminy Lutowiska, położonej na obszarze Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Gmina ta wyróżnia się znacznymi walorami przyrodniczo-kulturowymi. Cieszy się ona zainteresowaniem turystów ze względu na lokalizację, tereny, zabytki sakralne, liczne rezerваты i pomniki przyrody, a także szlaki turystyczne i ścieżki dydaktyczne. Badanie przeprowadzone na grupie respondentów – mieszkańców gminy Lutowiska – pozwala na sformułowanie następujących wniosków:

1. Atrakcyjność zasobów naturalnych terenu gminy oraz wzrost dochodów mieszkańców stanowią kluczowe czynniki wpływające na rozwój turystyki w badanej gminie.
2. Miejscowy urząd gminy oraz Bieszczadzki Park Narodowy zostały uznane za najważniejsze podmioty wspierające rozwój turystyki w gminie Lutowiska.
3. Pojawienie się nowych miejsc pracy i utrzymanie już istniejących uznane zostało za najważniejszą korzyść płynącą z rozwoju turystyki.
4. Niskie fundusze gminne przekazywane na rozwój turystyki, niedostateczna liczba miejsc noclegowych, brak działań marketingowych oraz niedostateczna liczba punktów gastronomicznych wskazane zostały jako główne bariery rozwoju turystyki w badanej gminie.
5. Do najciekawszych atrakcji turystycznych występujących w gminie Lutowiska respondenci zaliczyli punkt widokowy w Lutowiskach, Zagrodę Żubra w Mucz-nem oraz Chatę Socjologa.
6. Wędrówki szlakiem pieszym oraz wycieczki rowerowe uznane zostały za najczęściej wybierane formy aktywnego wypoczynku turystów w opinii badanych mieszkańców.

Streszczenie

Celem opracowania jest ukazanie czynników determinujących rozwój turystyki w gminie Lutowiska, położonej na obszarze Bieszczadzkiego Parku Narodowego, w opinii mieszkańców badanej gminy. Gmina ta wyróżnia się znacznymi walorami przyrodniczo-kulturowymi. Badanie przeprowadzono za pomocą sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety na próbie 58 mieszkańców badanej gminy. Atrakcyjność zasobów naturalnych terenu oraz wzrost

dochodów mieszkańców stanowią kluczowe czynniki wpływające na rozwój turystyki w badanej gminie. Do kluczowych podmiotów wspierających rozwój turystyki w gminie Lutowiska należą urząd gminy oraz Bieszczadzki Park Narodowy. Pojawienie się nowych miejsc pracy i utrzymanie już istniejących uznane zostało za najważniejszą korzyść płynącą z rozwoju turystyki. Niskie fundusze gminne przekazywane na rozwój turystyki, niedostateczna liczba miejsc noclegowych, brak działań marketingowych oraz niedostateczna liczba punktów gastronomicznych wskazane zostały jako główne bariery rozwoju turystyki w badanej gminie. W opinii badanych mieszkańców wędrówki szlakiem pieszym oraz wycieczki rowerowe są najczęściej wybieranymi przez turystów formami aktywnego wypoczynku.

Słowa kluczowe: determinanty rozwoju turystyki, gmina Lutowiska, Bieszczadzki Park Narodowy

Summary

Determinants of tourism development in Lutowiska municipality located in the area of the Bieszczady National Park

The aim of the study was to show the factors determining tourism development in Lutowiska municipality, located in the Bieszczady National Park in the opinion of the inhabitants of the examined commune. Lutowiska is distinguished by significant natural and cultural values. The study was conducted by a diagnostic survey using a questionnaire on a sample of 58 residents of the surveyed commune. The attractiveness of the natural resources of the area and the increase in the income of residents are key factors influencing the development of tourism in the examined commune. The key entities supporting the development of tourism were the Municipality of Lutowiska and the Bieszczady National Park. The emergence of new jobs and the maintenance of existing ones has been recognised as the most important benefit of tourism development. Low communal funds transferred for tourism development, insufficient number of beds, lack of marketing activities and the insufficient number of gastronomic outlets were indicated as the main barriers to tourism development in the examined commune. According to the surveyed inhabitants of Lutowiska commune hiking and cycling trips are the most preferred forms of active leisure for tourists.

Key words: tourism development determinants, Lutowiska municipality, the Bieszczadzki National Park.

Literatura

1. Assaf A. G., Josiassen A., *Identifying and Ranking the Determinants of Tourism Performance: A Global Investigation*, "Journal of Travel Research" 2011, vol. 23.
2. Bieszczady.land: *Nowy rekord w Bieszczadach – ponad pół miliona turystów*, <https://bieszczady.land/nowy-rekord-w-bieszczadach-ponad-pol-miliona-turystow> [dostęp: 20.02.2020].
3. Bieszczady.pl: *Walory przyrodnicze BdPN*, http://www.bieszczady.pl/Walory_przyrodnicze_BdPN?newsID=4094 [dostęp: 20.02.2020].
4. Bończak B., *Aktywne formy turystyki – problemy terminologiczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013.
5. Chudoba T., *Marketing w turystyce*, CeDeWu, Warszawa 2010.

6. Cymańska-Garbowska B., Steblik-Właźlak B., *Podstawy turystyki*, WSiP, Warszawa 2011.
7. Derek M., Kowalczyk A., Swianiewicz P., *Wpływ turystyki na sytuację finansową i rozwój miast w Polsce*, „Prace i Studia Geograficzne” 2005, t. 35.
8. Gmina Lutowiska: *Ochrona środowiska*, <https://www.lutowiska.pl/ochrona-srodowiska> [dostęp: 20.02.2020].
9. Gmina Lutowiska: *Ogminie*, <https://www.lutowiska.pl/o-gminie> [dostęp: 20.02.2020].
10. Gmina Lutowiska: *Szlaki*, https://www.lutowiska.pl/szlaki_turystyczne_w_bieszczadach_sieczki_spacerowe [dostęp: 20.02.2020].
11. Górnicka A., *Terminologia turystyczna: zalecenia WTO, ONZ-WTO*, Warszawa 1995.
12. GUS: *Gminy największe pod względem powierzchni*, <https://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/rankingi-statystyczne/gminy-najwieksze-pod-wzgle-dem-powierzchni> [dostęp: 20.02.2020].
13. GUS: *Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/turystyka/turystyka-i-wypoczynek-w-gospodarstwach-domowych-w-2013-r-,3,3.html> [dostęp: 06.04.2020].
14. Kaczmarek A., *Wybrane czynniki rozwoju turystyki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2014.
15. Laws E., *Tourism destination management: Issues, analysis, and policies*, Routledge, New York 1995.
16. Leszka G., *Podstawy turystyki*, WSiP, Warszawa 2016.
17. Nadleśnictwo Lutowiska, <https://www.lutowiska.krosno.lasy.gov.pl> [dostęp: 20.02.2020].
18. Praveen Kumar S., *Role of Media in the Promotion of Tourism Industry in India*, “Global Review of Research in Tourism, Hospitality and Leisure Management” 2014, vol. 1.
19. Przeclawski K., *Turystyka a wychowanie*, Wydawnictwo „Nasza Księgarnia”, Warszawa 1973.
20. Roman M., *Innowacyjność agroturystyki jako czynnik poprawy konkurencyjności turystycznej makroregionu Polski Wschodniej*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2018.
21. Roman M., Górecka A., Roman M., *Wykorzystanie transportu pasażerskiego w rozwoju turystyki*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2019.
22. Seetanah B., Sannasse R. V., *Marketing Promotion Financing and Tourism Development: The Case of Mauritius*, “Journal of Hospitality Marketing & Management” 2015, vol. 24.
23. Viveiros de Castro E., Beraldo Souza T., Thapa B., *Determinants of tourism attractiveness in the national parks of Brazil*, “Parks” 2015, vol. 21/2.
24. Zaborniak S. (red.), *Z tradycji turystyki i sportu na Podkarpaciu*, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Krośnie, Krosno 2010.